

Türkiye ve Sovyetler Arasında 1937 Yılında İmzalanan Ticaret Anlaşması Üzerine Sovyet Ticaret Uzmanı İ. A. Genin'in Görüşleri

Erdal Bilgiç, İstanbul Ayyansaray Üniversitesi Ekonomi Bölümü,
ORCID: 0000-0002-4788-4865, e-posta: erdalbilgiç@yahoo.com

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Rusçadan çevirisi yapılan makale hakkında kısa bir tanıtım yapılmaktadır. İkinci bölümde ise makalenin tam çevirisi yer almaktadır. Türkiye-Sovyet ilişkileri alanında çalışan akademisyen ve uzmanların adını bildiği, arşivlerde karşılıklarına çıkan ve sıklıkla görüşlerine başvurduğu önemli bir uzman olan İsrail Adolfoviç Genin'in (İ. A. Genin) Türkçeye çevrilen ilk eseridir.

Genin makalesini 1937 Yılında Türkiye ve Sovyetler Arasında İmzalanan Ticaret Anlaşması'nı tanıtmak için kaleme almış ve 1938 yılının hemen başında yayınlamıştır. Makalede Sovyetler ile Milli Mücadele sırasında başlayan siyasi ilişkinin kısa sürede ekonomik ilişkiye dönüşmesinin hangi aşamalarda gerçekleştiği anlatılmaktadır. Yıllar içinde karşılıklı yapılan anlaşmaların içeriğine uygun olarak yapılan ticaretin dönüşümü ve bunun iki ülke açısından da kazançlı bir durum olduğu yazılmaktadır. Bu açıdan Genin'in makalesi Türkiye iktisat tarihi çalışmalarında kullanılmak üzere önemli bir kaynak olarak değerlendirilmiş ve Rusçadan çevirisi yapılmıştır.

Kısa Bir Tanıtım

İ. A. Genin'in "Türkiye ile Sovyetler Arasında Yeni Ticaret Anlaşması" başlıklı makalesi; Vneşniyaya Torgovliya (Dış Ticaret) dergisinin 1938 yılının Ocak ayı sayısında yer alan özgün metni üzerinden Rusçadan çevrilmiştir. Dış Ticaret Bakanlığı tarafından 1930 yılında yayınlanmaya başlanan dergi öncelikle bürokratlar ve akademisyenler için yayınlanmıştır. Genel okuyucuya göre içeriği biraz teknik olsa da dönemin SSCB'nin uluslararası ticareti hakkında kaynak olarak kullanılan çok önemli bir yayındır. Derginin bütün nüshalarına Moskova'da yer alan Rusya Devlet Kütüphanesi'nden ulaşılabilir. Nadir de olsa, derginin bazı sayıları koleksiyoncularda mevcuttur.

Çevrilen makalenin kopyasının yer aldığı derginin bulunduğu Rusya Devlet Kütüphanesinde; Sovyetler Birliği tarihi boyunca basılan eserlerden en az birer adet bulunmaktadır. Kütüphanede aynı zamanda Sovyetler Birliği zamanında yayınlanan bütün süreli yayınların birer kopyası bulunmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde Lenin Kütüphanesi olarak adlandırılan bu kütüphaneye bir pasaporta ya da geçerli bir kimliğe sahip olan herkes üye olabilir ve okuma salonlarında kataloglarda geçen bütün eserlere ulaşabilir. Kütüphanede ayrıca

Sovyetler Birliği dahil Rusya tarihinde yazılmış bütün yüksek lisans ve doktora tezleri de yer almaktadır. Ayrıca Moskova'nın değişik yerleşim alanlarında bulunan okuma salonları ve depolarda bulunan basılı metinlere de bu kütüphane üzerinden erişilebilir.

Makalenin yazarı İsrail Adolfoviç Genin 1897-1969 yılları arasında yaşayan dönemin ünlü ekonomist ve coğrafyacılardan biridir. Türkçeye çevrilmiş bir makalesi ya da kitabı bulunmasa da oldukça üretken olan Genin'in en bilinen kitapları Filistin Problemi (1940), Yemen (1953), Afganistan (1955), Boris Moiseyeviç Dantsig ile birlikte yazdığı Güney Batı Asya ve Kuzey Afrika (1960)'dır.

Ekonomi doktoru olan Genin uzun yıllar Dış Ticaret Bakanlığında uzman olarak çalışmış ve hatta bir süre Türkiye'de de görev yapmıştır. Türkiye görevi sonrasında Dış Ticaret Bakanlığı'nın Doğu Sektörüne atanarak Uzman Danışman olarak çalışmaya devam etmiştir. Uzun yıllar Türkiye, Filistin, Mısır, Suriye ve diğer Arap lkeleri ile yapılan Sovyet ticaretine yön veren ekonomistlerden biri Genin olmuştur. Genelde Türkiye'de bulunan Sovyet Ticaret Temsilciliği'nin sıklıkla mektup yazdığı, görüş ve onayını aldığı bir bürokrat olarak Rus Arşivlerinde yer alan belgelerde adı geçmektedir. Rusya Devlet Ekonomi arşivinde Türkiye ile ilgili belgelerin çoğunda ya doğrudan Genin'e hitap edilmekte ya da onun imzasını taşıyan mektup ve raporlar klasörlerin içinden çıkmaktadır.

Bu makalenin anlaşılmasını kolaylaştırmak için makale içinde geçen bazı kavramları açıklamakta fayda bulunmaktadır. Öncelikle Birinci Beş Yıllık Plan olarak anılan plan; Sovyetler Birliği Ekonomi Bakanlığı'nca 1928 yılında kabul edilmiş ve 1932'de sonra ermiştir. Sovyet yazınında genelde ilk Beş Yıllık diye anılır. İkinci Beş Yıllık Plan ise 1933-1937 yılları arasında uygulanan Sovyetler Birliği Kalkınma Planıdır. Bu dönemde ülkede ağır sanayi fabrikaları kurulması ve ülkenin her yerine elektrik götürülmesi gibi temel altyapı sorunlarının çözümünde önemli mesafeler kaydedilmiştir. Makalede sıklıkla geçen Netto-Balans anlaşmaları genellikle bir ülke diğer bir ülkeye ne kadar ihracat yapıyorsa o kadar ithalat yapabilmesi prensibi üzerine kurulur. İhracat ve ithalat miktarları anlık belirlenmediği için genellikle bir sonraki sene veya üç aylık dönemlere bırakılarak fazla veren tarafın daha fazla karşı ülkeden ithalat yapması ile cari açığın dengelenmesi usul benimsenir. Netto-balans anlaşmaları kavramı ilk kez 1927 yılında Sovyetler-Türkiye ticaret anlaşmasında gündeme gelmişe de 1931 Ticaret Anlaşmasına yapılan ek protokolle ilk defa 1932 yılında uygulanmaya başlamıştır. Teknoexport Sovyetler Birliğinin teknoloji içeren ürünlerinin yurt dışında pazarlanması ve bu kurumun ihtiyaç duyduğu ithalatın yapılması için Sovyet Ticaret Temsilcilikleri altında örgütlenen dış ticaret kurumudur.

Türkiye ve Sovyetler Birliği Arasında Yeni Ticaret Anlaşması

İsrail Adolfovici Genin

Türkiye ve Sovyetler Birliği temsilcileri arasında Ekim 1937'de Ankara'da yeni bir ticaret anlaşması imzalandı. Ticaret anlaşması ile beraber Sovyet-Türk ödeme işlemlerini düzenleyen anlaşma da imzalandı. İmzalanan bu dokümanlar Sovyet-Türk ticari ilişkilerinde yeni bir etabın başladığını göstermektedir.

Sovyet-Türk ticaret ilişkilerinin etaplarını iki ülke arasında dostluk ilişkileri başladığı andan bu yana takip edersek imzalanan anlaşmaların ne anlama geldiği daha iyi açığa çıkacaktır.

Kemalist yönetimi ve onun ülkenin ekonomik ve politik bağımsızlık anlamında yeniden dirilişini ilk olarak bütünüyle tanıyan Sovyetler Birliği oldu. Sovyetler Birliği hükümetinin pozisyonu Türkiye ile 1921-1922 yıllarında RSFSR, Ukrayna Sovyet'i ve Kafkas Sovyetleri arasında imzalanan üç adet dostluk ve kardeşlik anlaşmasında karşılığını bulmuştur (Moskova, Ankara ve Kars). Bu üç anlaşma birbirine benzer şekilde Sovyet cumhuriyetlerinin, daha önce Türkiye ve Çarlık hükümetleri arasında imzalanan parasal ya da başka yaptırımları içeren bütün uluslararası anlaşmaların reddi üzerine kurulmuştur. Sovyet hükümetinin altını çizerek reddettiği; kapitülasyon rejimi ve Türkiye'nin çarlık ve diğer vahşi emperyal üzerine kurgulanan anlaşma maddeleridir.

İlk anlaşmalar ağırlıklı olarak politik bir karakter içermesine rağmen gelecekteki ticaret anlaşmalarının bir özetini içermektedir. Bu anlaşmalarda her iki ülke diğer ülke vatandaşlarının kendi topraklarında en fazla kayırılan olma koşulunu kabul etmiştir. Bunun dışında taraflar dostluk koşullarının devam etmesi açısından birbirleri için gerekli olan ekonomik düzenlemeleri, finansal ve diğer problemleri içeren anlaşmaları yapmayı taahhüt etmiştir. Takip eden iki yıl boyunca böyle bir anlaşma imzalama zemini olmamıştır. Çünkü Türkiye; Yunanistan, Antant ülkeleri ve onların destekçilerine karşı bir bağımsızlık savaşı yürütüyordu. Ülkenin bütün imkanları bu savaş için seferber edilmişti. Diğer yandan Sovyet cumhuriyetlerindeki ekonomik koşullar imparatorluklar ve iç savaş koşullarında harap olmuştu.

Türkiye 1923 yılında Lozan Barış Antlaşmasını imzaladı. Böylelikle ekonomik ve siyasi bağımsızlığını elde etmiş oldu. O zamandan beri Kemalist yönetim kendi ekonomik programını uyguladı ve diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Türkiye'den yapılan ihracat miktarları tekrar artmaya

başlarken, piyasalardaki talep de canlanmaya başlamıştı. Bu zaman diliminde Sovyet ekonomisi ise doğu ülkelerine olan ihracatından dolayı sanayi üretimini arttırmıştır.

Bu sırada iki ülkenin de ekonomik işbirliğinin gelişmesini sağlayacak bir ticaret anlaşmasının imzalanması için yeteri kadar ilgileri artmıştı.

Türkiye ve Sovyetler arasındaki ticari ilişkiler birkaç sene boyunca otonom kanunlarla devam etti. Türkiye Sovyet mallarına Lozan rejimini uygulamayı kabul etti. Sovyetler ise Türkiye'nin ekonomik koşullarını göz önünde bulundurarak bazı gümrük indirimlerini Türk mallarının Sovyet pazarlarında yer alması için uyguladı. 1923-1924 hesap yılından itibaren Halkların Dış Ticaret Bakanlığı yelkenliler ile yapılacak olan dış ticaretin önünü açarken, Türk vatandaşlarına Sovyetlere lisanssız ürün ihraç edebilme hakkı tanıdı ve aynı zamanda belli bir liste içerisinde Türkiye'ye yine lisanssız mal ithal edebilme olanağını verdi.

Bu kanunlar üzerine yürütülen Sovyet-Türk ticari ilişkileri gün geçtikçe büyümüş ancak her iki ülkenin de ilgi düzeyini arttıracak seviyeye ulaşamamıştır. Bundan dolayı üç yıllık dış ticaret tecrübesinin ardından ticari ilişkilerin daha iyi düzeylere gelmesi için ticaret anlaşması görüşmelerine başlanılmıştır. Anlaşma için görüşmeler 1926 yılında Ankara'da başlamış 11 Mart 1927 günü anlaşmanın imzalanması ile son bulmuştur.

Anlaşma ile beraber Sovyet-Türk ilişkilerinde yeni bir etap başlamıştır. 1927 Ticaret Anlaşması ile birlikte Sovyet Ticaret Temsilciliği Sovyetler Birliğinin resmi kurumu olarak tanınmış ve ticari operasyonları yönetmiştir. Böylelikle Türkiye topraklarında diğer Sovyet ticaret örgütleri de çalışma fırsatı bulmuştur. Türkiye ise kendi vatandaşları için elde ettiği Sovyet gümrük indirim oranlarını korumuş transit ticaret hakkını da elde etmiştir.

1927 Ticaret Anlaşması Sovyetler ve Türkiye arasındaki ticaret hacmini büyütüştür. 1923-1924 hesap yılına göre 1928-1929 hesap yılındaki ticaret; beş kat artmıştır.

16 Mart 1931 tarihinde Moskova'da ikinci Sovyet-Türk ticaret anlaşması imzalanmıştır. Böylelikle iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin üçüncü etabı başlamıştır. 1931 anlaşması Sovyet ticaret organlarının Türkiye topraklarında çalışmaya devam etmesini onaylayan bir yapıya sahiptir. Anlaşma ile beraber Sovyet mallarının Türkiye'ye getirilmesine herhangi bir sınır konulmamıştır. 1927 anlaşmasında olduğu gibi 1931 anlaşması da Sovyet Ticaret Temsilciliği'nin, her iki ülke vatandaşlarının elde ettiği imtiyazları korumuş ve diğer gemi trafiği (seyrisefain), transit ve ticaret sorunlarına çözüm getirmiştir.

Kasım 1931’de Türk hükümeti (ticaret ve ödemeler dengesinin dünya ekonomik krizinden dolayı bozulmasından sonra) ithalatta kontenjan rejimi getirdi. Bu rejimden dolayı Sovyet-Türk ticareti, 1931 anlaşması yeniden gözden geçirilerek bu sisteme uygun hale getirildi. 17 Nisan 1932’de ise ek protokol düzenlenerek bazı değişiklikler ticaret anlaşmasına eklendi. Ek protokollerle beraber ticaret anlaşmasının süresi iki kere daha uzatıldı.

Yenilenen anlaşma, Sovyet-Türk dış ticaretini netto-balans üzerine kurgulayan bir yapıya sahipti. Böylelikle Sovyetlerden ne kadar ürün ithal ediliyorsa Türk menşeli olmak şartı ile o kadar da Sovyetlere ihraç edilecekti.

Normal politik ve ticari ilişkilerin 1931 ticaret anlaşması ve ek protokoller eklenerek uzatılması yıldan yıla Sovyetler ve Türkiye arasındaki ekonomik bağların güçlenmesini sağlamıştır. Dünya Ekonomik krizinden dolayı Türkiye’nin ihraç ettiği ürünlerin tüketicisi olup kendi ürünlerini Türkiye piyasalarına kolaylıkla ihraç edebilen İtalya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin Türkiye ile olan dış ticaret payları azalırken Sovyetlerin payı değişmemiştir. İki ülke arasındaki dış ticaret hadleri 1936 yılında 38 milyon Ruble olmuştur.

Aynı zamanda Sovyet-Türk dış ticaret hadlerinde önemli yapısal değişiklikler olmuştur. Şu anda Türkiye’den Sovyetlere yapılan ihracatın önemli kısmını sanayide kullanılan hammaddeler oluşturmaktadır. Ticari ilişkilerinin ilk beş yılında ise canlı hayvan ve tüketim malları alımı ilk sırada yer almaktaydı. Sovyetlerden Türkiye’ye olan ihracatta da yine aynı durum söz konusuydu. Dış ticaretin başladığı ilk yıllarda tarım ürünleri Türkiye’ye yapılan ihracatın yarısını hatta üçte birini oluşturmaktaydı. Zamanla ürünler sanayi mallarına kaydı. Ayrıca ihracat listesinde yer alan sanayi ürünleri üretimde makineleşmeye imkân verecek olan makinelerdi.

Sovyetlerin Türkiye’den yapılan ithalat içerisinde hammaddenin artışını gösteren oranlar aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo - Türkiye’den İthalat Yüzde Üzerinden

	1923-1924	1925-1926	1929	1931	1933	1934	1935	1936
Hammadde	18	48	59	66	67	59	68	65
Tüketim Malları ve Canlı Hayvan	82	52	41	34	33	41	32	35
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100

Yıl içinde Sovyetler Türkiye'den 7 bin ton yün, 30 bin büyük baş ve 150 bin küçükbaş hayvan satın almıştır. Türkiye'nin yün ihracatının %75'i, canlı hayvan ihracatının ise %50'si Sovyetlere olmuştur. Yün ve canlı hayvan dışında Sovyetler Türkiye'den işlenmiş deri, kürk, zeytin, portakal, incir ve susam almıştır.

Yukarıda anlatıldığı gibi son yıllarda Sovyetlerden Türkiye'ye yapılan ihracatın yapısı tarım ürünlerinden sanayi mallarına doğru sert bir geçiş yaparak değişmiştir. Sovyetlerin kendi içindeki sanayi atılım hamlesinin bunda büyük rolü olmuştur. Diğer yandan bu sert geçişte Türkiye'nin birçok üretim alanında kendi kendine yeter hale gelmesi de rol oynamıştır (tahıl ürünleri, balık ve ürünleri gibi).

İlk beş yılın başında Türkiye'ye yapılan ihracat listesinden tahıl ürünleri, balık ve ürünleri çıkarılmış çimento, şeker, petrol ve ürünleri, kumaş, iplik ve plastik ürünleri önemli ölçüde azalmıştır.

İlk Beş Yıllık süresince ve İkinci Beş Yıllığın dört yılında Sovyetlerden Türkiye'ye olan ihracatta bazı hareketlenmeler olmuştur. Türkiye'nin bazı üretim alanlarında atılım yapmasından sonra 1935 yılında çimento, şeker ve plastik ürünleri ihracat listesinden çıkarılmıştır. Sadece 1935 ve 1936 yıllarında özel izinle çok az çimento ve şeker ihraç edilebilmiştir.

Ihracat listesinden çıkanlar arasında kumaş, iplik, cam ürünleri, petrol ve ürünleri ile bazı teknik malzemeler bulunmaktaydı. Daha ilk beş yıllık planın başında Sovyetler Türkiye'ye üretim yapabilen makineler ihraç etmeye başladı, bunların içinde tarım makineleri, elektrik lambaları ve dikiş makineleri vardı. İkinci Beş Yıllık Plan döneminde ise Türkiye'ye dökme demir, kamyon, otobüs, demir, boru, elektrikli aletler, traktör, lastik ve jantlar, otomobil parçaları ihraç edilmeye başlanmıştır. 1936 yılında Sovyet makine ve teknik ekipmanlarının Türkiye'ye ihracatta payı %25 oldu. Daha önce bu oran ancak %3-4 civarındaydı.

Makine ve teçhizat ihracat miktarının artmasıyla beraber ihracatın karakterinde de bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye'ye teknik ekipman satılmasıyla beraber, teknik alet ve edevatın kullanılmasıyla ilgili yardımlar da artmıştır.

Bu yardımlardan en büyüğü olan kredinin, 21 Ocak 1934 günü Ankara'da iki hükümet yetkilileri arasında imzalanan protokol ile temel anlaşması yapılmıştır. Kredinin dört yıl boyunca Sovyet üretimi alet ve makinelerin Türk hükümeti tarafından verilecek siparişlerde kullanılması kararlaştırılmıştır. Kredi faizsiz ve geri ödemesi 20 yıla yayılan eşit taksitler halinde Türk menşeli ürün ithal etmek suretiyle ödenecekti. Sovyetler tarafından Türkiye'ye ihraç edilecek olan alet ve makinelerin fiyatları ise diğer ülkelerde aynı kalitede ve benzer işleri yapan alet ve makineler üzerinden belirlenecekti. Alet ve makinelerin tedariki sırasında ve

montaj aşamasında yardım edileceği gibi çalıştırılarak kullanılması aşamasında istihdam edilen personelin eğitimi konusunda da Sovyet yardımı yapılacaktır.

Alet ve makinelerin dışında Sovyetler Teknoexport isimli kurumu kullanarak Ankara şehrinde (kredinin içine dahil olan miktarda) kullanılması için otobüs, kamyon, tank ve bu araçlara ait yedek parça tedarik etmiştir.

Türkiye'nin aldığı kredi ile Kayseri ve Nazilli'de iki adet kumaş dokuma fabrikası kurulmuştur. Kayseri kombinası 1935'ten bu yana çalışırken Nazilli dokuma fabrikasının resmi açılışı 1937 yılında gerçekleşmiştir. Her iki kombina da Sovyet makineleri ile donatılmış, fabrikada çalışan kadrolar Sovyetlerde eğitim almıştır.

İnşa edilen dokuma kombinaları Türkiye'nin ihtiyacı olanın yarısından fazlasının artık ülke içinde üretileceği anlamına gelmektedir. Türkiye'nin ihtiyacı olan kumaşların artık ithal edilerek karşılanmayacağı ve döviz tasarruf edileceğinden dolayı kombinalar büyük önem taşımaktadır. Ayrıca ülkede dokunan kumaşın kalitesi de iyileşmiştir.

1931 yılında imzalanan anlaşma birkaç defa ek protokollerle uzatılmış ancak 1 Ocak 1937 yılında sonuna gelinmiştir. Sürenin bitmesi ile beraber taraflar yeni bir anlaşma hazırlanması için masaya oturmuşlardır. Pazarlıklar sırasında 1931 anlaşmasına ek maddeler ekleyerek uzatılması gündeme gelmiştir. Bundan dolayı Sovyet-Türk ticareti, görüşmeler sırasında kesilmeden devam etmiştir.

Eski anlaşmalardan ders çıkararak hazırlanan, Sovyet-Türk ticaret ilişkilerinde dördüncü etabı başlatan ve yeni maddeler içeren ticaret anlaşması 8 Ekim 1937'de Ankara'da imzalanmıştır. 1937 ticaret anlaşması her iki taraf için de maksimum fayda sağlayabilmesi üzerine kurgulanarak inşa edildi. Bu prensip genelde her iki ülke mallarının hangi koşullarda gümrükleneceği, vergileneceği üzerine ve gemi trafiği (seyrisefain) kuraları ile alakalı idi. Ayrıntılı olarak Ticaret Temsilciliği'nin çalışma sahaları ve yerleri gündeme geldi. Bunun yanında Türk menşeli ürünlere uygulanacak gümrük indirimleri ve Sovyetler üzerinden transit geçecek ürünler üzerinde anlaşmaya varıldı.

Yeni ticaret anlaşması 1931 anlaşmasına göre daha kesin ve kuralları daha iyi belirlenmiş, ticari politik yönü daha iyi yapılandırılmış bir vaziyettedir.

Gelecekte iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesi için gerekli koşullardan birisi ticari ödemeler anlaşmasının yapılmasıdır. Her iki tarafın ödemeler dengesinin bozulmaması için netto-balans üzerinden kurgulanacak bir metin daha iyi olacaktır. Netto-balans rejiminin genişletilmesi ticari ilişkiler açısından daha faydalı olacaktır. Ticari ve ödemeler anlaşmasının bir diğer önemli noktası

karşılıklı ödemeler olacaktır. Sovyet tarafı için ödemeler Sovyet Devlet Bankası'na, Türk tarafı için ise Merkez Bankası'na yapılacaktır.

8 Ekim 1937 tarihinde imzalandığı anda yürürlüğe giren ticaret anlaşması, Sovyet-Türk ticari ilişkilerinde yeni bir yasal zemin oluşturmuştur. Ekonomik ilişkilerin büyümesi ve güçlenmesi sosyalizmin kesin bir zaferidir, birinci ve ikinci planların başarısını açıkça ortaya koymaktadır, aynı zamanda Türk ekonomisindeki gelişmeleri ve değişimleri göstermesi açısından önemlidir.

Şu ana kadar başardıkları sayesinde Sovyetler, Türkiye'ye olan sanayi ürünleri ihraç listesini genişletebilir. Tarım makineleri, dikiş makineleri, tartı ve diğer ölçü aletleri, elektrik lambaları, dökme demir, demir ve sac boruları, zanaat ve tarım aletleri, otomobil, otobüs, traktör, radyo ve aparatları, telefon, lastik ve jantlar Türkiye'ye ihraç edilecek ürünler listesine eklenebilir.

Türkiye'ye yapılacak ihracat listesine girme ihtimali olan ürünler Sovyetlerin zaten halihazırda ürettiği ürünler arasındadır ve rekabetçi fiyatlara sahiptir. Son dönemde ise Türk ithalatında makine ve teknik ekipmanların ithalatı önemli bir yer almıştır. Tüketim malları (kumaş, cam ürünleri gibi) Sovyetlerin Türkiye'ye olan ihracatında gün geçtikçe daha az öneme sahip olacaktır.

Ancak Türkiye'nin batısına ve doğusuna Sovyetlerden yapılan ihracatın ürünler bazında azalması aynı etkiyi yaratmayacaktır. Türkiye'nin milli ürünlerini arttırması öncelikle Batı Anadolu'da bu üretimler yapıldığı için bu bölgenin talebini karşılayacaktır. Daha sonra bu ürünler üretim bölgelerine daha yakın olan yerlere gidecektir. Doğu Anadolu'nun Türkiye'nin önemli üretim merkezlerine uzak olmasından dolayı Sovyet mallarına olan talebi doğal olarak devam edecektir, Batı Anadolu'da ise düşecektir.

Sovyet mallarını ithal etmek Türkiye için kârlıdır, çünkü ürünlere ödemeler döviz ile yapılmamaktadır. Ödemeler genelde Türkiye'nin ihracat listesinde önemli yer tutan ürünler ile yapılmaktadır. Diğer yandan Sovyet sanayi üretiminin durmaksızın artmasından dolayı Türkiye'den ithal edilecek hammaddelerin, özellikle yünün, artışı söz konusu olacaktır. Belki de canlı hayvan, kürk ve diğer hammaddelerin Türkiye'den ithalatı katlanarak artacaktır.

Sovyetler ve Türkiye arasında imzalanan yeni ticaret anlaşması bütün bunlara imkân sağlamaktadır.

Kaynakça

Genin İ A (1938). Noviy Torgoviy Dogovor Mejdu SSSR i Turtsiey. *Vneşniyaya Torgovliya*, God İzdaniya 8, Yanvar 1938, No: 1, str: 24-30.